

دانش طراحی شهری در ایران و چالش های پیش رو

هومن فروغمند اعرابی*، مریم خبازی**

تاریخ دریافت مقاله: ۱۳۸۹/۰۵/۲۰

تاریخ پذیرش نهایی: ۱۳۹۰/۰۶/۳۰

چکیده

برای بومی سازی دانش طراحی شهری و زایش علمی، بازنگری در این دانش بر اساس سنجش وضعیت کنونی آن ضروری است، چرا که مجموع فعالیت های نظری و عملی، شرایط مطلوبی ندارد و تا کنون بررسی های لازم در راستای تعیین وضعیت این دانش و جهت دهی به آن صورت نگرفته است. در این بحث به بررسی وضعیت متون اصلی طراحی شهری انتشار یافته در ایران پرداخته شده است و چالش های این دانش بررسی شده است. هدف یافتن نواقص محتوایی و ساختاری دانش است. بر این اساس ابتدا متون موجود طراحی شهری ایران و حوزه های اصلی مطرح شده در آن ها معرفی گردیده سپس به ارزیابی محتوایی مباحث پرداخته شده است و میزان توجه به این مباحث، روند ورود مباحث گوناگون به ایران و نسبت کتاب های ترجمه به تالیفی تحلیل گردیده است، و از این طریق چالش های کنونی متون طراحی شهری آشکار می گردد. در نهایت چالش های پیش رو و راهکارهای پیشنهادی ارائه گردیده است.

واژه های کلیدی

طراحی شهری، بومی سازی، مباحث نظری، مباحث عملی، ضرورت های پیش رو

* کارشناسی ارشد طراحی شهری، دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات تهران، ایران. (مسئول مکاتبات)
Email: hoomanforoughmand@yahoo.com

** کارشناسی ارشد طراحی شهری، دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات تهران، ایران.
Email: gelareh_mm@yahoo.com

تحقیق هم پوشانی حوزه های مرتبط مانند برنامه ریزی شهری و تاریخ شهرنشینی با طراحی شهری است، از طرفی تعیین مرجعی که تمام متون را پوشش دهد نیز از دیگر مشکلات مرتبط است، بعضی متون نیز مشتمل بر مطالب گوناگونی از حوزه های مختلف طراحی شهری بوده اند که تعیین حوزه دقیق آنها مشکل بوده است برای حل این مسائل تلاش می گردد روشی منطقی انتخاب شود. لذا منابع طراحی شهری در ایران دسته بندی شدند و با ارائه تحلیل تاریخی بر روند ارائه این مباحث در ایران برخی ضرورت های پیش رو تعیین گردید. با توجه به میان رشته ای بودن طراحی شهری، تعیین مرزی دقیق میان مباحث کتاب ها و جدا کردن کتاب های طراحی شهری از دیگر کتاب-های موثر در طراحی شهری کاری دشوار است، برای غلبه بر این مشکل رویکرد نگاه از داخل حوزه طراحی شهری به آن اتخاذ شد و کتاب های مانند کتاب های معماری منظر و معماری مدرن که در بسیاری موارد بر طراحی شهری تاثیرگذارند مورد بررسی قرار نگرفته است.

منابع طراحی شهری در ایران و مباحث اصلی طراحی شهری

طراحی شهری برای تعریف حوزه فعالیت و محدوده دانش خود، در متون جهانی، واجد چالش است (Madanipour, 2006, 174) در نتیجه یافتن منابع خاص طراحی شهری با مشکلات جدی نظری روبروست. برای تعیین منابع طراحی شهری سه دسته منبع با یکدیگر جمع شدند، اول: منابع شناخته شده طراحی شهری، به عبارتی کتاب هایی که در متون جهانی طراحی شهری در تولید فکر تاثیرگذار بوده اند، این منابع از فهرست ارائه شده در کتاب شکل شهرهای الکساندر کاتبرت گرفته شده است (Cuthbert, 2006, 12)؛ دوم: کتاب هایی که در مجله های ایرانی به عنوان منابع طراحی شهری معرفی گردیده و سومین دسته: کتاب هایی که در دانشگاه های مختلف ایران در رشته طراحی شهری در دو درس روش های طراحی شهری و مبانی طراحی شهری معرفی می شوند. با شرط اینکه مباحث موجود در کتاب های این دو دسته اخیر (یعنی منابع معرفی شده در این مجلات و همچنین در این دوره های دانشگاهی) با مباحث ارایه شده در دسته اول همخوانی داشته باشند. به این ترتیب فهرستی متشکل از ۵۸ کتاب تالیف و ترجمه به دست آمد که مباحث آنها مستقیماً با طراحی شهری همخوانی دارد، هرچند برخی از این کتاب ها با رویکرد برنامه ریزی شهری نگارش شده اما این کتاب ها، واجد مباحث طراحی شهری مهمی هستند و مورد استناد جامعه علمی طراحی شهری بوده اند. سپس، کتاب ها از منظر مباحث نظری و عملی تقسیم بندی شد.

به باور متخصصان، طراحی شهری حدود پنجاه سال پیش به صورت حوزه ای نسبتاً مستقل با هدف انتقاد به معماری مدرن در کشورهای فراصنعتی شکل گرفت (لنگ، ۱۳۸۵، ص ۳). از حدود یک دهه پس از آن، اولین متون مرتبط با این دانش در متون علمی ایران وارد شد. از این دوران به بعد کتاب های چندی توسط شهرسازان، طراحان شهری و معماران تالیف، ترجمه و گردآوری شده است. مقایسه متون طراحی شهری ایران با منابع متنوعی که در حوزه جهانی طراحی شهری انتشار یافته نشان می دهد تالیف های صورت گرفته در ایران در جهت زایش علمی - به گونه ای که به عنوان مرجع طراحی شهری در مجامع علمی جهانی مورد استفاده قرار گیرند - نبوده است. لذا ابتدا وضعیت دانش طراحی شهری در ایران با تاکید بر مقایسه تحلیلی با متون جهانی در حوزه های نظری و عملی بررسی گردیده است. از این منظر زمان پیدایش هر یک از این حوزه ها در ایران نیز مورد مذاقه قرار گرفت. تعادل میان مباحث مختلف دانش در ایران سنجیده شد. بنابراین، سعی بر این بوده است نقاط ضعف و قوت متون طراحی شهری در ایران سنجیده شود تا مقدمه ای برای پیشرفت دانش و یا بازنگری در جهت گیری های موجود فراهم آید.

بررسی وضعیت و طبقه بندی متون جهانی طراحی شهری به طرق گوناگونی انجام شده، اما تاکنون چنین بررسی در مورد ایران صورت نگرفته است، ضرورت چنین مطالعه ای این است که با وجود گذشت چهار دهه از ورود این دانش به ایران که مدت زمان قابل توجهی برای مناسب سازی و تولید دانش بوده است، این دانش در وضعیت مطلوبی قرار ندارد و این به معنای وجود مسئله ای در ساختار تولید دانش است، احتمالاً اگر روند کنونی ادامه یابد طراحی شهری ایران از زایش علمی مطلوب بازمی ماند (بحرینی، ۱۳۸۵، ۱۶) و با جهت گیری نادرست پژوهش ها، کمبودها در حوزه های مختلف پیرنگ تر می شوند. به عبارتی یکی از ضرورت های بحث، تعیین حوزه های مهم ملحوظ نشده در ایران در مقایسه با مهم ترین منابع طراحی شهری دنیا است؛ لذا این بحث بدنه متون طراحی شهری در ایران و همچنین ضعف های آن را به دانشجویان و دانش پژوهان برای انجام مطالعات و تحقیقات علمی معرفی کرده و راهکارهایی برای غلبه بر ضعف ها ارائه نموده است. با این پیش فرض که برای استفاده بهینه از دانش طراحی شهری، بومی سازی ضرورت دارد و بالطبع برای بومی سازی باید اطلاعات و مطالعات صورت گرفته در مورد ایران و مباحث روز معرفی شده باشند، این مسئله که متون طراحی شهری در ایران نواقص محتوایی و ساختاری دارند مورد بررسی قرار می گیرد. یکی از مشکلات عمده

تعیین مرز میان مباحث نظری و عملی، نظری است. دسته بندی نظری و عملی بر اساس ویژگی مبحث مطرح شده در کتاب ها بوده است، مباحث نظری شامل محتوای دانش طراحی شهری و مباحث مربوط به روش های طراحی شهری است، به عنوان مثال اگر در کتابی به نظریه مطالعات بصری پرداخته شود (مانند گزیده منظر شهری) (کالن، ۱۳۷۸) در مباحث نظری قرار داده می شود و اگر مطالعات بصری، عملیاتی شود (مانند آفرینش محلات و مکان ها در محیط انسان ساخت) (چپ من، ۱۳۸۴) در مباحث عملی قرار داده شده است.

برای تحلیل نظری منابع از میان دسته بندی های معتبر محتوایی دانش طراحی شهری جهان از مباحث لنگ (لنگ، ۱۳۸۵) که به دسته بندی پارادایم ها و کرمونا (Carmona, 2003) که به دسته بندی ابعاد می پردازد و دسته بندی آنا ورنز مودون (Moudon, 1992) که مربوط به شناخت شناسی و حوزه های محتوایی مطالعات طراحی شهری است، استفاده شد مقاله مودون مرتبط ترین منبع با اهداف این بحث است؛ در مقاله مودون برای تحلیل حوزه های مطالعات نظری طراحی شهری ۹ حوزه مطالعات تاریخی شهر، مطالعات بصری شهری، مطالعات تصویر ذهنی، مطالعات رفتاری-محیطی، مطالعات مکان، مطالعات فرهنگ مادی (که به مطالعات وجوه فرهنگی کالبد محیط ساخته شده می پردازد)، مطالعات گونه شناسی-ریخت شناسی، مطالعات فضا-ریخت شناسی (بررسی ترکیب فضایی و هندسه فضاهای شهر) و مطالعات طبیعت-اکولوژی (بررسی فرآیندهای طبیعت و محیط ساخته شده) معرفی شده است. این ۹ حوزه مطالعات نظری در طراحی شهری است. به این حوزه ها یک حوزه دیگر یعنی مطالعات نظری طراحی شهری (Cuthbert, 2007, 178) که موضوع خود مقاله مودون نیز می باشد اضافه شده است. لذا ۱۰ حوزه مطالعات طراحی شهری در نظر گرفته شد برای تمام کتاب های طراحی شهری ایران حوزه نظری ای که پوشش می دهد تعیین گردید، برای کتاب هایی که در مقاله مودون حوزه مورد مطالعه شان مشخص شده است همان موضوع معرفی گردیده است. کتاب هایی که در فهرست مقاله مودون نبودند (که طبیعتا شامل تمام کتاب های تالیفی است) با روش قیاس، دسته بندی شدند. همان طور که مودون تاکید نموده است، مرزبندی های میان این حوزه ها قطعی نیستند اما سعی شده است مهمترین هدف گیری های هر کتاب مورد توجه قرار گیرد و نه صرفا تمام مباحثی که یک کتاب پوشش داده است.

برای تحلیل مباحث عملی طراحی شهری منابع بسیار متنوع تری وجود دارد و با توجه به حوزه کار طراحی شهری که گستره وسیعی از مباحث را دربر می گیرد، شناخته شده ترین کتابی که در متون جهانی طراحی شهری به روش های طراحی شهری پرداخته کتاب کلیف

ماتین است که مباحث آخرین چاپ آن (Moughtin, 2002) پایه تحلیل مباحث عملی کتاب های طراحی شهری در ایران قرار گرفته است. در این کتاب فهرست ذیل به عنوان روش های مهم و شناخته شده طراحی شهری در هر مرحله فرآیند معرفی شده است.

مباحث کلی: نقش بازیگران، معرفی فرآیند طرح، بیان تصویری و ارائه، مدیریت پروژه و نمونه موردی

مباحث شناخت: شناخت تاریخی، محیط طبیعی، ادراکی، دسترسی، کیفیات بصری

مباحث تحلیل: SWOT، تدوین سناریو و پیش بینی، چیدمان فضایی و سیستم اطلاعات جغرافیای شهری

طرح: تولید گزینه، ارزیابی گزینه

در دسته بندی مباحث عملی بر خلاف دسته بندی نظری (که هدف گیری اصلی کتاب مد نظر بود) سعی شده است تمام مباحثی که یک کتاب در حد قابل قبول پوشش می دهد جزو مباحث آن کتاب معرفی شوند.

تمام دسته بندی های نظری و عملی در این تحقیق در مورد متون طراحی شهری در کتاب های چاپ شده مورد بررسی قرار گرفته، اهمیت مطالعه کتاب ها از این رو بوده است که مباحث کلی و نظری هر علم به دلیل حجم قابل توجه، در کتاب ها معرفی می شوند اما نمونه های استثنایی، در متون جهانی مانند "شهر یک درخت نیست" (Alexander, 1968) و در ایران، در مورد مرحله تحلیل (SWOT) (گلکار، ۱۳۸۴) وجود دارد که منبع اصلی مباحث هستند، و چون نمونه ها انگشت شمار بوده و توضیح مباحث در مقیاس این نوشتار کافی نبوده است از این نمونه ها گذر شده است.

به سبب اینکه یکی از موارد مهم مورد بحث زمان ورود هر مبحث به متون طراحی شهری ایران است چاپ اول هر کتاب مد نظر بوده است، در برخی موارد که مباحث کتاب ها در تجدید چاپ تغییر کرده است "مانند کتاب ساخت شهر در اقلیم گرم و خشک ایران" (توسلی، ۱۳۵۸) اولین چاپی که شامل مباحث طراحی شهری بوده است مد نظر قرار گرفته است.

نکته دیگر این که در هر مبحث کتاب های متعددی وجود دارد که عمق و کیفیت بررسی این مباحث در آن ها، متفاوت است به عنوان مثال "آفرینش محلات و مکان ها در محیط انسان ساخت" (چپ من، ۱۳۸۴) و "روح مکان" (شولتز، ۱۳۸۸) هر دو این کتاب ها به مبحث مکان پرداخته اند ولی با عمق و دیدگاهی متفاوت، لذا کیفیت مباحث این کتاب ها مورد بررسی قرار نگرفت و قرار گرفتن کتاب ها در کنار یکدیگر به معنای هم وزن بودن مباحث مطرح شده در آنها نیز نمی باشد.

جدول ۱. کتاب هاب ترجمه شده طراحی شهری

عنوان	نویسنده	مترجم	مباحث نظری	مباحث عملی	کتاب مهم	سال چاپ	چاپ اصلی	فاصله چاپ
عرسه های زندگی جمعی و خصوصی	سرچ چرمایف و کریستوفر الکساندر	منوچهر مزینی	رفتاری-محیطی		آری	۱۳۵۲	۱۹۶۳	۱۰
سیمای شهر	کونین لینچ	منوچهر مزینی	تصویر ذهنی		آری	۱۳۵۵	۱۹۶۰	۱۶
پیچیدگی و تضاد در معماری	رابرت ونتوری	محمود بشارتی زاد	فرهنگ مادی			۱۳۵۷	۱۹۶۶	۱۲
تاریخ شکل شهر	جیمز موریس	راضیه رضازاده	تاریخی		آری	۱۳۶۸	۱۹۷۴	۱۵
تئوری جدید طراحی شهری	کریستوفر الکساندر	شرکت طاش	مکان	معرفی فرآیند	آری	۱۳۷۳	۱۹۸۷	۷
مبانی طراحی شهری	ریچارد هدمن و آندرو بازوفسکی	راضیه رضازاده و مصطفی عباس زادگان	بصری			۱۳۷۳	۱۹۸۴	۱۰
فضای شهری	راب کریر	خسرو هاشمی نژاد	گونه شناسی-ریخت شناسی		آری	۱۳۷۵	۱۹۷۹	۱۷
تئوری شکل خوب شهر	کونین لینچ	سید حسین بحرینی	مکان/گونه شناسی-ریخت شناسی		آری	۱۳۷۶	۱۹۸۱	۱۶
طراحی شهرها	ادموند بیکن	فرزانه طاهری	بصری/ تاریخی	نمونه موردی	آری	۱۳۷۶	۱۹۶۷	۳۰
بعد پنهان	ادوارد تی هال	منوچهر طیبیان	رفتاری-محیطی			۱۳۷۶	۱۹۶۹	۲۸
گزیده منظر شهری	گوردن کالن	منوچهر طیبیان	بصری		آری	۱۳۷۸	۱۹۶۱	۳۸
طراحی فضای شهری	علی مدنی پور	فرهاد مرتضایی	مباحث کلی	نقش بازیگران	آری	۱۳۷۹	۱۹۹۶	۴
مدنیت و جامعه مدنی در بستر تاریخ	لوییز ممفورد	احمد عظیمی بلوریان	تاریخی		آری	۱۳۸۱	۱۹۶۱	۴۱
مفهوم سکونت	کریستین نوربرگ شولتز	محمود امیر یاراحمدی	مکان			۱۳۸۱	۱۹۸۴	۱۸
آفرینش نظریه معماری	جان لنگ	علیرضا عینی فر	رفتاری-محیطی			۱۳۸۱	۱۹۸۷	۱۵
سرعت ۳۰	کلاوس شفرد برده	جهانشاه پاکزاد		دسترسی		۱۳۸۲	۱۹۸۷	۱۶
یادداشت هایی بر ترکیب فرم	کریستوفر الکساندر	سعید زرین مهر	فضا-ریخت شناسی			۱۳۸۲	۱۹۶۴	۳۹
محیط و رفتار اجتماعی	ایریون آئمن	علی نمازیان	رفتاری-محیطی			۱۳۸۲	۱۹۸۶	۱۷
محیط های پاسخده	ای ین بنتلی و همکاران	مصطفی بهزادفر	مکان/بصری	معرفی فرآیند/ نمونه موردی/ ادراکی/ دسترسی/ بصری		۱۳۸۲	۱۹۸۵	۱۸
طراحی شهری	هیلدبراند فری	سید حسین بحرینی	طبیعت-اکولوژی/مباحث کلی	نمونه موردی		۱۳۸۳	۱۹۹۹	۵
شهرسازی شهروندگرا	فرانسیس تیبالدز	محمد احمدی نژاد	مکان			۱۳۸۳	۱۹۹۲	۱۲
راهنمای طراحی شهری	دیویس لولین	رضارضایی	مکان	دسترسی/ بصری/ مدیریت پروژه		۱۳۸۴	۲۰۰۰	۵
آفرینش محلات و مکان ها در محیط انسان ساخت	دیوید چپ من	شهرزاد فریادی و منوچهر طیبیان	مکان	نقش بازیگران/ نمونه موردی/ تاریخی/ محیط طبیعی/ بصری		۱۳۸۴	۱۹۹۶	۹

ادامه جدول ۱. کتاب هاب ترجمه شده طراحی شهری

عنوان	نویسنده	مترجم	مباحث نظری	مباحث عملی	کتاب مهم	سال چاپ	چاپ اصلی	فاصله چاپ
معنی محیط ساخته شده	امس راپاپورت	فرح حبیب	رفتاری-محیطی			۱۳۸۴	۱۹۸۲	۲۳
ساخت شهر بر اساس مبانی هنری	کامیلو زیته	فریدون قریب	بصری			۱۳۸۵	۱۸۸۹	۱۱۷
اسناد هدایت طراحی شهری	رابرت کوان	کوروش گلکار و سولماز حسینیون		نحوه اعمال طرح		۱۳۸۵	۲۰۰۲	۴
طراحی شهری	جان لنگ	سید حسین بحرینی	مباحث کلی	نمونه موردی/ نقش بازیگران/معرفی فرآیند	آری	۱۳۸۶	۲۰۰۵	۲
طراحی با طبیعت	ایان مک هارگ	عبدالحسین وهاب زاده	طبیعت-اکولوژی		آری	۱۳۸۶	۱۹۶۹	۳۸
گرافیک طراحی شهری	بالی میدا و دیگران	امیر شکیبامنش و مهشید قربانیان		بیان تصویری و ارائه		۱۳۸۶	۲۰۰۷	۰
گونه شناسی فضا در شهرسازی	توماس نیس اونسن	مهشید شکوهی	بصری			۱۳۸۷	۱۹۹۹	۹
ابعاد سبز طراحی شهری	کلیف ماتین و پیتر شرلی	کاوه مهربانی	طبیعت-اکولوژی			۱۳۸۷	۲۰۰۲	۶
به کمک طراحی	کمیسون معماری و محیط مصنوع	رضا بصیری مؤدھی و علیرضا دانش		معرفی فرآیند/ نحوه اعمال طرح		۱۳۸۷	۲۰۰۰	۸
زبان الگو	کریستوفر الکساندر	رضا کربلایی نوری	رفتاری-محیطی/ مکان/ فرهنگ مادی		آری	۱۳۸۸	۱۹۷۷	۳۲
روح مکان	کریستین نوربرگ شولتز	محمدرضا شیرازی	مکان		آری	۱۳۸۸	۱۹۷۹	۳۰

تخلیل محتوای متون طراحی شهری در ایران

جدول شماره ۱ کتاب های طراحی شهری که به زبان فارسی تا زمستان سال ۱۳۸۸ در ایران به چاپ رسیده است را نشان می دهد کتاب ها بر اساس سال نشر طبقه بندی شده اند. ستون مربوط به مباحث نظری با توجه به مقاله مودون (Moudon, 1992) تدوین شده است و ستون مربوط به مباحث عملی بر گرفته از کتاب ماتین (Moughtin, 2002) می باشد. کتاب های مهم نیز کتاب هایی بوده اند که در کتاب شکل شهرهای کاتبرت (Cuthbert, 2006, 12) به عنوان کتاب مهم طراحی شهری طبقه بندی شده اند، در اینجا اهمیت کتاب ها به معنی تولید نظری در زمینه طراحی شهری است نه این که صرفا مورد استناد قرار گرفته باشند. به همین دلیل کتاب هایی مانند محیط های پاسخده (بنتلی، ۱۳۸۲) با وجود اهمیت و معتبر بودن به دلیل اینکه عمده نظریه های مطرح شده در کتاب از منابع قبلی جمع آوری شده- در لیست کتاب های مهم نیستند^۱. همانطور که در جدول

مشخص شده است تنها ۱۴ کتاب از ۴۰ کتاب جریان ساز و فکرساز طراحی شهری جهان تاکنون ترجمه شده و به چاپ رسیده است و تاکنون ۶۵ کتاب های مهم طراحی شهری جهان ترجمه نشده اند، این مقوله زمانی قابل تعمق است که معلوم شود در این سال ها ۳۹ کتاب طراحی شهری ترجمه شده است که تنها ۳۶ آن ها کتاب مهم بوده اند، این احتمالا بدان معناست که مترجمان در پی ترجمه کردن مهمترین کتاب ها نبوده اند و با هدف گیری های دیگری به انتخاب کتاب پرداخته اند، اما خوشبختانه در تمامی حوزه های مهم نظری طراحی شهری حداقل یک کتاب مهم ترجمه شده است. نکته قابل توجه دیگر این است که تعداد کتاب های ترجمه شده مهم در سال های اولیه بیشتر بوده و رفته رفته این وزن کاهش یافته، شاید یکی از دلایل چنین اتفاقی این باشد که مترجمان تا حدود زیادی بر اساس سلیقه شخصی دست به ترجمه زده اند و یا شاید تمایلات دیگری چون کاهش فاصله چاپ اصلی و ترجمه مطرح بوده است (یعنی چاپ کتاب

جدول ۲. کتاب های تالیفی حوزه طراحی شهری

عنوان	نویسنده	سال چاپ	مباحث نظری	مباحث عملی	مسائل بومی را در نظر گرفته؟
ساخت شهر در اقلیم گرم و خشک ایران	محمود توسلی و ناصر بنیادی	۱۳۵۸	گونه شناسی-ریخت شناسی		آری
اصول و روش های طراحی شهری در فضاهای مسکونی جلد اول	محمود توسلی	۱۳۶۵	بصری	نمونه موردی	آری
اصول و روش های طراحی شهری و فضاهای مسکونی جلد دوم	محمود توسلی	۱۳۶۷		دسترسی	آری
مقدمه ای بر تاریخ شهر و شهرنشینی در ایران	حسین سلطان زاده	۱۳۶۸	تاریخی		آری
طراحی شهری در بافت قدیم شهر یزد	محمود توسلی و دیگران	۱۳۶۸		نمونه موردی/تاریخی/ادراکی/ دسترسی بصری	آری
فضاهای شهری در بافت های تاریخی ایران	حسین سلطان زاده	۱۳۷۰	گونه شناسی-ریخت شناسی		آری
طراحی فضای شهری ۱	محمود توسلی	۱۳۷۱	بصری/امکان		آری
طراحی فضای شهری ۲	محمود توسلی	۱۳۷۲	مباحث کلی/بصری/فرهنگ مادی		آری
شبکه ارتباطی در طراحی شهری	فریدون قریب	۱۳۷۲		دسترسی	
تحلیل فضاهای شهری	سید حسین بحرینی	۱۳۷۵	رفتاری-محیطی		
قواعد و معیارهای طراحی فضای شهری	محمود توسلی	۱۳۷۵	بصری	نمونه موردی	آری
از شار تا شهر	سید محسن حبیبی	۱۳۷۵	تاریخی		آری
طراحی شهری در بافت مرکزی شهرتهران	محمود توسلی	۱۳۷۶		معرفی فرآیند بصری	آری
استخوان بندی شهر تهران	سید محسن حبیبی و دیگران	۱۳۷۶		نمونه موردی	آری
فرآیند طراحی شهری	سید حسین بحرینی	۱۳۷۷	مباحث کلی	نقش بازیگران/معرفی فرآیند/ نمونه موردی/تاریخی/محیط طبیعی/ادراکی/دسترسی بصری/ تولید آلترناتیو/ارزیابی آلترناتیو/ نحوه اعمال طرح	آری
به سوی شهرسازی انسانگرا	محمود امیر یاراحمدی	۱۳۷۸	مکان		
کندوکاوی در تعریف طراحی شهری	کوروش گلکار	۱۳۷۸	مباحث کلی		
طراحی شهری خیابان کارگر	محمود توسلی	۱۳۷۹		نقش بازیگران/معرفی فرآیند/ نمونه موردی/تاریخی/دسترسی/ بصری	آری
مکتب اصفهان در شهرسازی	زهرا اهری	۱۳۸۰	گونه شناسی-ریخت شناسی		آری
اهل کجا هستیم	مروارید قاسمی اصفهانی	۱۳۸۳	مکان	ادراکی/دسترسی بصری	آری
راهنمای طراحی فضای شهری در ایران	جهانشاه پاکزاد	۱۳۸۵	فرهنگ مادی	نحوه اعمال طرح/دسترسی/ بصری	آری
مبانی نظری و فرآیند طراحی شهری	جهانشاه پاکزاد	۱۳۸۵	رفتاری-محیطی/مباحث کلی	نقش بازیگران/معرفی فرآیند/ ادراکی بصری/سوات/نحوه اعمال طرح/تولید آلترناتیو/ ارزیابی آلترناتیو	آری
پدیدارشناسی مکان	پروین پرتویی	۱۳۸۷	مکان		
طراحی شهری معاصر	سید حسن بحرینی و دیگران	۱۳۸۸	مباحث کلی		

روش انتخاب، این ستون نشان می دهد که ۷۵ کتاب های تالیفی به مسائل مربوط به ایران توجه داشته اند، به ویژه در ۱۵ سال اول تمام کتاب های تالیفی این شرایط را دارند، پس می توان یکی از انگیزه های تدوین کتاب در این حوزه را توجه به مسائل شهری ایران دانست. مباحث مطرح شده در کتاب های تالیفی متاسفانه سه حوزه مطالعات تصویر ذهنی، مطالعات فضا-ریخت شناسی و مطالعات طبیعی اکولوژی را مطرح نکرده اند، این مباحث همچنین در کتاب های ترجمه هم از مباحث کمتر مطرح شده هستند این بدان معناست که کتاب های تالیفی و ترجمه نقص محتوایی یکدیگر را جبران نکرده اند و برخی مباحث تا حدود زیادی مورد غفلت قرار گرفته اند.

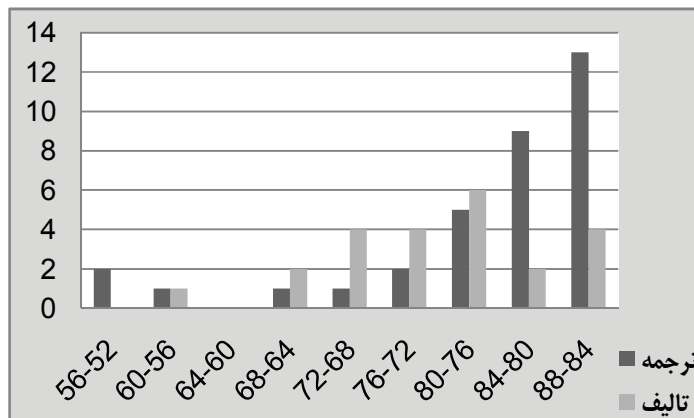
روند چاپ کتاب ها تحولات شدیدی داشته است، شکل ۱ چاپ کتاب های ترجمه و تالیف شده را از ابتدا تاکنون نشان می دهد. بر اساس روش های آماری، نمودار به دوره های ۴ ساله دسته بندی شده است. درحالی که کتاب های طراحی شهری با ترجمه آغاز شدند در بین سالهای ۱۳۶۸ تا ۱۳۸۰ وزن کتاب های تالیفی بیشتر می باشد، این در حالی است که در دوره مابین سال های ۱۳۵۸ تا ۱۳۶۵ هیچ ترجمه و تالیفی صورت نگرفته است که ناگزیر به مسائل آن سال ها مربوط است. مهم ترین تحول دهه اخیر در این نمودار سرعت گرفتن چاپ کتاب های ترجمه است، با وجود این استقبال، کتاب های تالیفی رشد مشخصی ندارند.

جدول شماره ۳ تعداد کتاب های چاپ شده در هر حوزه از حوزه های ۱۰ گانه نظری را در دسته بندی های ۴ ساله نشان می دهد. همچنین مجموع کتاب هایی که مباحث مختلف را مطرح کرده اند نیز مشخص شده است، مطالعات مربوط به مکان بیشتر از هر حوزه ای مورد توجه نویسندگان و مترجمان بوده است با در نظر گرفتن توجه روشنفکران ایرانی به مباحث پدیدارشناسی (میرسپاسی، ۱۳۸۷، ۱۲۷-۱۳۸۷) این موضوع

به روزتر) چراکه به طور متوسط فاصله چاپ اصلی و سال ترجمه در مورد کتاب های مهم ۲۱ سال است در حالی که این فاصله در مورد کتاب هایی که در فهرست کتاب های مهم نیستند ۱۳ سال می باشد یعنی کتاب های مهم به صورت میانگین دیرتر از دیگر کتاب ها ترجمه شده اند. ستون آخر جدول شماره یک فاصله سال چاپ اصلی و سال ترجمه هر کتاب را نشان می دهد.

حاصل تلاش ۳۶ ساله نویسندگان و مترجمان در حوزه طراحی شهری در ایران ۵۸ کتاب است که تعداد کتاب های ترجمه شده به تالیف شده ۳۹ به ۲۵ عدد می باشد، این مطلب نشان دهنده آن است که بیشتر کتاب های موجود طراحی شهری، ترجمه می باشند نکته قابل توجه اینکه تعداد کمتری نویسنده طراحی شهری در ایران فعال بوده اند، تعداد نویسندگان ۱۲ نفر و مترجمان ۳۳ نفر می باشند یعنی تعداد کمتر نویسندگان این حوزه به صورت نسبی فعال تر از مترجمان بوده اند.

جدول شماره ۲ کتاب های طراحی شهری تالیف شده تا زمستان سال ۱۳۸۸ را نشان می دهد که این سری از کتاب ها نیز بر اساس سال نشر طبقه بندی شده اند. در این قسمت هم مباحث نظری و عملی مانند جدول شماره یک تقسیم بندی شده است. همانطور که در جدول مشخص شده اولین کتاب تالیفی سال ۱۳۵۸ چاپ شده است و تاکنون در هیچ دوره ۴ ساله ای بیشتر از ۶ کتاب تالیفی چاپ نشده است، در این جدول همچنین ارتباط مسائل مطرح شده در کتاب با مسائل شهری ایران بررسی شده است، در این ستون اگر کتابی روش طراحی شهری مناسب سازی شده برای ایران و یا مطالعه شهر و شهرنشینی ایران را دارا بوده است مشخص شده است. بر این اساس اگر کتابی صرفاً نمونه موردی طراحی شهری را در ایران معرفی کرده باشد و به مناسب سازی روش برای فرهنگ و ارزش های ایران نپرداخته باشد در این دسته قرار نگرفته است. با وجود سخت گیری نسبی در

شکل ۱. نسبت میان کتاب های ترجمه و تالیفی

جدول ۳. مباحث نظری مطرح شده در بازه های زمانی

مباحث نظری	۱۳۵۲-۱۳۵۶	۱۳۵۶-۱۳۶۰	۱۳۶۰-۱۳۶۴	۱۳۶۴-۱۳۶۸	۱۳۶۸-۱۳۷۲	۱۳۷۲-۱۳۷۶	۱۳۷۶-۱۳۸۰	۱۳۸۰-۱۳۸۴	۱۳۸۴-۱۳۸۸	مجموع	دهه طرح مبحث در جهان
رفتاری-محیطی	۱					۱	۱	۲	۳	۸	۱۳۳۰
تصویر ذهنی	۱								۱	۱	۱۳۴۰-۱۳۵۰
فرهنگ مادی		۱				۱			۲	۴	۱۳۰۰
گونه شناسی-ریخت شناسی		۱			۱	۱	۱	۱	۵	۵	۱۳۳۰
بصری				۱	۱	۳	۲	۱	۲	۱۰	۱۳۳۰
تاریخی					۲	۱	۱	۱	۵	۵	۱۳۰۰
مکان					۱	۱	۲	۴	۵	۱۳	۱۳۵۰
مباحث کلی						۱	۳	۱	۳	۸	۱۳۴۰
فضا-موفولوژی								۱	۱	۱	۱۳۳۰
طبیعت-اکولوژی								۱	۲	۳	۱۳۶۰

جدول ۴. مباحث عملی در کتاب های تالیفی و ترجمه

مباحث عملی	ترجمه	تالیف	مجموع
نقش بازیگران	۳	۳	۶
معرفی فرآیند	۴	۴	۸
بیان تصویری و ارائه	۱		۱
مدیریت پروژه	۱		۱
نمونه موردی	۵	۶	۱۱
تاریخی	۱	۴	۵
محیط طبیعی	۱	۱	۲
ادراکی	۱	۴	۵
دسترسی	۳	۷	۱۰
بصری	۳	۷	۱۰
سوات		۱	۱
سناریو و پیش بینی			
چیدمان فضایی			
سیستم اطلاعات جغرافیایی			
تولید آترناتیو		۲	۲
ارزیابی آترناتیو		۲	۲
نحوه اعمال طرح	۲	۳	۵

دور از انتظار نیست چرا که معمولا استراتژی تحقیق در حوزه مطالعات مکان، پدیدارشناسی است (Moudon, 1992, 341)، بیشترین تعداد کتاب در یک دوره زمانی متعلق به این حوزه است.

حوزه های رفتاری-محیطی و تصویر ذهنی از اولین مباحثی است که با تاخیری به ترتیب ۱۰ و ۱۶ ساله وارد ایران شد اما جالب توجه است که با وجود اینکه در حوزه تصویر ذهنی بعد از کتاب سیمای شهر کوبین لینیچ (لینیچ، ۱۳۵۵) در جهان مطالعات وسیع و گسترده ای در این زمینه صورت گرفت (مانند اپلیارد و لینیچ (Larice, 2007, 154)) که در بسیاری از موارد به نقش فرهنگ در تصویر ذهنی شهر توجه شده، و در ایران این حوزه را جزء مهمترین و پراستفاده ترین حوزه های طراحی شهری می دانند اما بعد از ترجمه این کتاب هیچ کتابی در این زمینه ترجمه و تالیف نشد. مبحث رفتاری-محیطی نیز بعد از دو دهه فراموشی در دهه ۷۰ دوباره مورد توجه قرار گرفت. مطالعات بصری از نظر فراوانی کتاب های تالیفی و ترجمه بعد از مطالعات مکان، رتبه دوم را دارد اما بیشترین تداوم تاریخی را در میان تمامی مباحث داراست به طوری که از دهه ۶۰ تاکنون همواره مورد توجه نویسندگان و مترجمان بوده است. در مورد سایر مباحث به صورت پراکنده کار شده است جدیدترین مباحث مربوط به اکولوژی و شهر و فضا-ریخت شناسی می باشند. متأسفانه با وجود تاثیر جدی و عمیق مبحث چیدمان فضایی در متون جهانی طراحی شهری در ایران کتابی در این مورد که زیر مجموعه فضا-ریخت شناسی به حساب می آید چاپ نشده است و در مورد طبیعت و اکولوژی هم مطابق جدول ۲ تاکنون کتابی که به شرایط خاص ایران در حوزه طراحی شهری بپردازد منتشر نشده است که با توجه به تفاوت ها اقلیمی ایران و وضعیت نامطلوب زیست محیطی شهرهای ایران در مقایسه با کشورهای تولیدکننده دانش این موضوع بسیار مهم است.

در ستون آخر جدول شماره ۳ دهه مطرح شدن مباحث در جهان و اختلاف ورود مباحث به ایران مشاهده می‌شود، به طور متوسط سه دهه تاخیر در طرح مباحث در ایران نسبت به جهان وجود دارد. که البته کمترین اختلاف یک دهه و مربوط به مبحث تصویر ذهنی و بیشترین اختلاف هفت دهه و مربوط به مبحث تاریخی است.

تاکید مترجمان و نویسندگان طراحی شهری در ایران بیشتر بر مباحث نظری بوده است و در حوزه مباحث عملی بسیاری از سرفصل‌های مورد مطالعه در متون موجود طراحی شهری پوشش داده نمی‌شود. در نتیجه در زمینه‌های عملی کمبود مطالعات در زمینه‌های گوناگون مشاهده می‌شود. جدول شماره ۴ میزان پوشش سرفصل‌های مباحث عملی را در کتاب‌های طراحی شهری نشان داده است. در زمینه چیدمان فضایی و سیستم اطلاعات جغرافیایی در طراحی شهری تاکنون هیچ کتابی به چاپ نرسیده است. اما نمونه موردی نسبت به مباحث دیگر در ایران زیاد بوده است و متخصصان در میان مباحث و روش‌های عملی طراحی شهری به مبحث دسترسی و بصری نیز بیشتر از دیگر مباحث توجه نشان داده‌اند.

چالش‌های پیش رو

دانش طراحی شهری در ایران تا حدود زیادی تحت تاثیر دانش غرب بوده است پس چالش‌های پیش روی دانش طراحی شهری را می‌توان در دو دسته چالش‌های جهانی و چالش‌های ویژه ایران بررسی کرد. دو چالش جهانی طراحی شهری در برخی منابع (Moor, 2006, 174) چنین معرفی شده‌اند: سردرگمی میان تغییر شکل محیط (توجه به آینده) و حفظ آن (توجه به گذشته) و همچنین جهانی شدن. البته در ایران به دلیل تاثیر پذیری بالای محیط‌های شهری از دانش غرب می‌توان یک قطب دیگر به این سردرگمی اضافه کرد که توجه و پیروی از دانش غرب است. در واقع دانش طراحی شهری در ایران برای بومی شدن و تعیین میزان تغییرات و موارد تغییرات در فضاهای عمومی بر اساس این سه ارزش دچار چالش‌های جدی خواهد بود. این چالش با توجه به شتاب بالای چاپ کتاب‌های ترجمه در سال‌های اخیر متوجه مناسب سازی این منابع برای ایران است چرا که شرایط ایران تا حدود زیادی با شرایط کشورهای تولیدکننده دانش متفاوت است برای مثال وضعیت مدیریت زمین در ایران در مورد مسائل شهری مسئله ساز بوده است (توسلی، ۱۳۶، ۱۳۸).

دسته دوم چالش‌های پیش روی این دانش، چالش‌های ویژه ایران است، بر طرف کردن نقاط فعلی ضعف دانش در ایران بر این اساس از ضرورت‌های موجود است اما برای جلوگیری از ضعف‌های آینده ضروری است که جهت‌گیری‌های دانش در ایران اصلاح شود. بنابراین

یکی از چالش‌های جدی دانش طراحی شهری در ایران اصلاح ساختار تولید دانش است. با تعیین نقاط قوت این دانش، نقاط ضعف و کمبود آشکار شده و مباحثی که کمتر به آن‌ها توجه شده مشخص می‌شود، در واقع این مباحث همان چالش‌های پیش روی دانش طراحی شهری در ایران است که دانش پژوهان و محققان باید به آن‌ها توجه بیشتری مبذول دارند. از جمله این مباحث می‌توان مطالعات تصویر ذهنی، فضا-شکل‌شناسی و طبیعت-اکولوژی در مباحث نظری و چیدمان فضایی و سیستم‌های اطلاعات جغرافیایی، سناریو و پیش‌بینی، بیان تصویری و ارائه و مدیریت پروژه را در مباحث عملی ذکر کرد.

ضرورت‌های موجد طراحی شهری در ایران

طراحی شهری باید در جهت کارآمد کردن هرچه بیشتر این دانش و در نهایت ارتقای کیفیت محیط‌های شهری تدوین شود، برای این امر ضروریست که وضعیت دانش در تمامی منابع آن اعم از مقالات، جزوات دانشگاهی و پروژه‌های اجرایی بررسی شود که بر این اساس رابطه میان دانش و عمل به نحو دقیق‌تری سنجیده شود. در حال حاضر به نظر می‌رسد دانش طراحی شهری در ایران تبدیل به جریان فکری پویا نشده است، برای مثال مبحث تصویر ذهنی که از قدیمی‌ترین مباحث است موجد تدوین کتابی که در راستای نقد و یا بومی سازی آن برای ایران باشد نشده است. هر چند نویسندگان در بعضی موارد خود جریانی هدفمند را دنبال می‌کنند، اما سلسله مباحثی که در مجموع متون و کتب مطرح می‌شود و سیر اندیشه تولید می‌کند، هنوز مشخص‌کننده جریانی فکری نیست. قطعاً یکی از مهمترین پیش‌نیازها برای شکل‌گیری جریان فکری در دسترس بودن مطالعات پایه‌ای نظری و تحلیلی به زبان فارسی است (توسلی، بی‌تا، ۴)، یکی از مطالعات پایه طراحی شهری مطالعات مربوط به تاریخ شهر بوده است، اما این زمینه در ایران، همانطور که گفته شد، با بیشترین تاخیر نسبت به باقی مباحث معرفی می‌شود، و تاکنون تنها دو کتاب با موضوع تاریخ شهرهای ایرانی در حوزه طراحی شهری تدوین شده است. هیچ کتابی نیز که شامل یافته‌های دو دهه گذشته باستان‌شناسی باشد تاکنون نوشته نشده است.

ضرورت‌های موجود محدود به نوع و حجم مباحث نیست بلکه متون و زبان دانش هم باید مورد بررسی قرار گیرد. در متون جهانی طراحی شهری کتاب‌های زیادی به زبان مردمی مانند کتاب سیمای شهر (لینچ، ۱۳۵۵) و حیات و مرگ شهرهای بزرگ آمریکایی (جیکبز، ۱۳۸۵) وجود دارد (Cuthbert, 2006, 253) در حالی که زبان کتاب‌های تالیف شده در ایران کاملاً تخصص‌مآبانه است. این بدان معناست که بخشی از زبان طراحی شهری به ایران وارد نشده، علاوه بر این ترجمه بودن

عمده منابع و نگاه متفاوت مترجمان موجب ایجاد سردرگمی زبانی در مورد این دانش شده است.

هرچند تلاش‌های ارزشمندی تاکنون برای ارتقای دانش طراحی شهری در ایران انجام شده است و عمده کتاب‌های تالیفی به این مساله توجه داشته‌اند اما این دانش هنوز برای حل مسائل شهرهای ایران راه طولانی در پیش دارد، هنوز مباحث اولیه مانند اینکه «آیا طراحی شهری که خود برای شهرهای اروپایی و امریکایی بر اساس بازگشت به ارزش‌های شهرهای قبل از صنعتی تدوین شده است (Ellin, 2006, 42) و (تیالز، ۱۳۸۳: ۳۸) برای مساله امروزی شهرهای ایران کاراست؟» به صورت جدی پاسخ داده نشده است. در بسیاری از مباحث جزئی تر هم مسائل این چنینی باقی مانده است، به عنوان مثال مساله بیان تصویری به دلیل شرایط خاص شهرهای ایران (مثلا نبود پرسپکتیو در بافت‌های تاریخی شهر ایرانی و تفاوت نماها، درونگرایی)، نیاز به ملاحظاتی دارد، «در ایران، ما هنوز به زبانی چه نوشتاری چه تصویری که بتواند به سادگی، دور از پیچیدگی به تقریر و بیان فضای معماری و شهری بپردازد، تسلط نداریم» (توسلی، ۱۳۷۱، ۱۰). معرفی صحیح متون جهانی طراحی شهری می‌تواند گام موثری برای ارتقا و مناسب‌سازی آن برای شرایط ایران باشد تا پس از آن به تولید دانش پرداخته شود، در نهایت ضرورت‌های موجود در تعریف محتوا و حیطة کار طراحی شهری در شرایط ایران می‌تواند در عین حال فرصتی باشد تا دانش وارداتی طراحی شهری را با شرایط ایران سازگار کرد.

نتیجه‌گیری

همانطور که اشاره شد برخی دانش طراحی شهری را در ایران تا بدین جا نسبتاً ناموفق می‌دانند، نقاط ضعف بسیاری در مورد این دانش وجود دارد، از نقاط ضعف می‌توان به این موارد اشاره کرد: فاصله زیاد مطرح شدن مباحث در ایران و جهان، ضعف تولید دانش بومی، ترجمه نشدن نزدیک به دو سوم کتاب‌های مهم و اندیشه ساز طراحی شهری جهان، فقدان مباحث گوناگون نظری و عملی، و حجم زیاد کتاب‌های ترجمه شده نسبت به تالیف شده، روند رو به رشد ترجمه به تالیف در سال‌های اخیر هم می‌تواند نشان‌دهنده جهت‌گیری نامناسب تولید این دانش و تهدیدی در حل مسائل امروزی شهرهای ایران باشد. روند کنونی تولید دانش در طراحی شهری امکان بومی‌سازی را محدود کرده است چرا که مطالعات پایه و اولیه در این حوزه هنوز انجام نشده است. نبود جریان فکری پویا و مبتنی بر نقد افکار دیگران بسیاری از تلاش‌ها را

بی‌ثمر باقی می‌گذارد این در حالی است که زبان طراحی شهری در ایران تماماً زبان تخصص مآبانه^{۱۵} است که بخشی از زبان جهانی متون طراحی شهری (زبان مردمی)^{۱۶} در آن حذف شده است. اما از نکات مثبت در متون موجود نیز می‌توان به توجه عمده نویسندگان به مسائل ایران در کتاب‌های تالیفی اشاره کرد، هرچند بسیاری از مسائل مهم هنوز به اندازه لازم شرح نیافته است اما این توجه به خودی خود نشانه وجود این نگرش میان نویسندگان است.

در ایران زمینه‌های فراوانی برای پیشرفت دانش طراحی شهری وجود دارد، آموختن از میراث با ارزش شهرهای تاریخی ایران از طرفی و دارایی‌های فرهنگی چون علوم انسانی و فلسفه ایرانی و اسلامی از طرف دیگر، زمینه‌های علمی این پیشرفت هستند و ثروت مالی این سرزمین و سرمایه انسانی با ارزش شامل دانشجویان و اساتید فرهیخته، زمینه‌های اجرایی این پیشرفت می‌باشند. پیشنهاد این مقاله به عنوان اولین گام برای استفاده بهینه از این ظرفیت‌ها انجام تحقیق‌هایی دقیق و جامع است که به ارزیابی وضعیت کنونی دانش در ایران بپردازد نشر و مطالعه این تحقیق‌ها می‌تواند به اصلاح جهت‌گیری صاحب‌نظران بیانجامد بر اساس چنین تحقیقاتی مسائل امروزی دانش مشخص خواهد شد این امر می‌تواند روند کنونی تولید دانش را که تا حدود زیادی به تبعیت از دانش جهانی است بومی کند. در حالیکه شهرهای ایرانی با مسائل متعدد و پیچیده‌ای درگیر هستند، دستیابی به دانشی برای ارتقای کیفیت زیست در شهرها به وضوح ضروری به نظر می‌رسد، علاوه بر این باید ارتباط میان دانش و عمل سنجیده شود و به نحوی سعی بر تولید دانش بر اساس تجربه‌ها صورت گیرد. راه حل کوتاه مدت می‌تواند استفاده از دانش جهانی این عرصه‌ها بر اساس ملاحظات بومی باشد، اما پیش فرض این راه حل معرفی صحیح این دانش است، همانطور که نشان داده شد این امر به صورت موفقیت‌آمیز انجام نشده است. راه حل بلندمدت نیز بر مبنای تولید دانش با توجه به شرایط بومی است که توجه لازم به این بخش هم مبذول نشده است.

پی‌نوشت‌ها

۱. Alexander Cuthbert R. کاتبرت استاد طراحی شهری دانشگاه نیوسات ولز استرالیا است، او در کتاب شکل شهرها متون کلاسیک نظری طراحی شهری را بر اساس استناداتی که در مقالات و کتابهای طراحی شهری به آنها داده شده است معرفی می‌کند وی عنوان نموده است این کتاب‌ها واجد مهم‌ترین شاخص‌ها برای درک بهتر طراحی شهری‌اند و هر یک

- تلاش نموده اند تا بهترین راه حل را برای مشکلات مهم دوره خود ارائه نمایند.
۲. مجله آبادی شماره ۲۵ سال ۱۳۷۶ و شماره ۵۶ سال ۱۳۸۶ و مجله هفت شهر شماره ۶۷ سال ۱۳۸۰ به معرفی منابع طراحی شهری در ایران پرداخته اند.
  3. Urban history studies
  4. Picturesque studies
  5. Image studies
  6. Environment-behavior studies
  7. Place studies
  8. Material culture studies
  9. Typology-morphology studies
  10. Space-morphology
  11. Nature-ecology studies
  12. Theory In Urban Design
  13. Urban Design Theory
  14. Space syntax
  15. GIS
  ۱۶. در مورد نحوه انتخاب کردن کتاب ها توسط مترجمان منبعی در اختیار نیست به جز مقدمه مترجم بر کتاب سیمای شهر.
  ۱۷. قطعا ارائه راهکارهایی برای این مهم نیازمند پژوهش هایی مجزا است.
  18. Emic
  19. Etic
  ۲۰. برای مثال معادل یابی واژه های اصلی مانند Image نیز هنوز محل مباحثه است و معادل های (با تفسیر معنایی متفاوت) شامل تصویر ذهنی، منظر ذهنی و سیمای شهر برای آن ارائه شده است.
  21. Graphic of urban design
۳. توسلی، محمود. (۱۳۷۱). *طراحی فضای شهری ۱*. تهران: انتشارات مرکز مطالعات و تحقیقات معماری و شهرسازی.
۴. توسلی، محمود. (۱۳۶۸). *طراحی شهری در بافت قدیم شهر یزد*. تهران: مرکز مطالعات و تحقیقات شهرسازی و معماری.
۵. توسلی، محمود. (بی تا). *قواعد و معیارهای طراحی فضای شهری*. تهران: انتشارات مرکز مطالعات و تحقیقات معماری و شهرسازی.
۶. تیبالدز، فرانسیس. (۱۳۸۳). *شهرسازی شهروندگرا*، (محمد احمدی نژاد، مترجم). اصفهان: نشر خاک.
۷. جیکبز، جین. (۱۳۸۶). *مرگ و زندگی شهرهای بزرگ امریکایی*، (حمیدرضا پارسی و آرزو افلاطونی، مترجمان). تهران: دانشگاه تهران.
۸. چپ من، دیوید. (۱۳۸۴). *آفرینش محلات و مکان ها در محیط انسان ساخت*، (شهرزاد فریادی و منوچهر طیبیان، مترجمان). تهران: انتشارات دانشگاه تهران.
۹. کالن، گوردن. (۱۳۷۸). *گزیده منظر شهری*، (منوچهر طیبیان، مترجم). تهران: انتشارات دانشگاه تهران.
۱۰. گلکار، کوروش. (۱۳۸۴). *مناسب سازی تکنیک سوات برای کاربرد در طراحی شهری*، صفحه ۱۵ (۴۱)، ۴۴-۶۵.
۱۱. لنگ، جان. (۱۳۸۶). *طراحی شهری*، (سید حسین بحرینی، مترجم). تهران: انتشارات دانشگاه تهران.
۱۲. لینچ، کوین. (۱۳۵۵). *سیمای شهر*، (منوچهر مزینی، مترجم). تهران: انتشارات دانشگاه ملی.
۱۳. میرسپاسی، علی. (۱۳۸۷). *روشنفکران ایران: روایت های یاس و امید*، (عباس مخبر، مترجم). تهران: نشر توسعه.
۱۴. نوربرگ شولتز، کریستین. (۱۳۸۸). *روح مکان، به سوی پدیدارشناسی معماری*، (محمد رضا شیرازی، مترجم). تهران: نشر رخداندو.
15. Alexander, C. (1965). A city is not a tree. *Architectural Forum*, 122(1), 58-61.
16. Carmona. M. , & Heath. T., & Oc .T., & Tiesdell. S. (2003). *Public places, Urban spaces*. Oxford: Elsevier.
17. Cuthbert, A. R. (2006). *The form of cities, political economy and Urban design*. Oxford: Blackwell.
18. Cuthbert, A. R. (2007). Urban design: requiem for an era – review and critique of the last 50 years. **URBAN DESIGN International**, (12), 177-223.

فهرست مراجع

۱. بحرینی، سید حسین. (۱۳۸۵). *طراحی شهری در ایران: نگرشی نو، هنرهای زیبا*، (۲۶)، ۱۳-۲۶.
۲. بنتلی، ای یین؛ الک، آلن؛ مورین، پال؛ مل گلین، سو؛ اسمت، گراهام. (۱۳۸۲). *محیط های پاسخده (مصطفی بهزادفر، مترجم)*. تهران: دانشگاه

19. Elin, N. (1999). *Postmodern Urbanism*. Revised edition, New York: Princeton architectural press.
20. Madanipour, A. (2006). Roles and Challenges of Urban Design. *Journal of Urban Design*. 11(2), 173 – 193.
21. Moor, M., & Rowland. J. (2006). *Urban Design future*. New York: Routledge.
22. Moudon, A. V. (1992). A Catholic Approach to Organizing What Urban Designers Should Know, *Journal of Planning Literature*. 6(4). 331-349.
23. Moughtin, C., & Cuesta, R., & Sariss C., & Signoretta, P. (2003). *Urban Design, Method and Techniques*. Elsevier, Oxford.
24. Larice, M., & Macdonald. E. (2007). *The Urban Design Reader*. New York: Routledge.